

RADICALISERENDE VROUWEN

Wie waren de vrouwen binnen het 'gefasciseerde' Vlaams-nationalisme in de jaren 1930 en 1940? Wat dreef hen en hoe radicaal was hun engagement? Als onderzoeksstagiaire bij het ADVN kreeg ik het voorbije najaar de kans om me in dit fascinerende onderwerp te verdiepen. Met de secundaire literatuur als gids mocht ik op strooptocht door de archieven – in het bijzondere gebouw aan de Lange Leemstraat dat eens een meisjesschool was – op zoek naar de verhalen van deze radicaliserende Vlaamsgezinde vrouwen.

Het resultaat van mijn onderzoek zal onder meer te lezen zijn in een aantal nieuwe en geactualiseerde lemma's in de digitale *Encyclopedie van de Vlaamse beweging*. Bij wijze van voorproefje schets ik in deze verkennende bijdrage alvast een bondig portret van enkele hoofdrolspelsters: Line Lambert, Jet Jorssen en de zussen Cecilia en Maria De Langhe.

Jeugdleider, propagandiste, schrijfster: Line Lambert (1907-2005)

Line Lambert genoot als dochter uit een welgesteld Liers gezin een brede scholing. Ze behaalde een regentaat in de wetenschappen, geschiedenis en letterkunde, en volgde een opleiding tot bibliothecaresse. Vanaf 1930 legde ze zich geheel toe op de katholieke meisjesbonden die net voor de Eerste Wereldoorlog waren ontstaan en streefden naar de vorming van vrome, Vlaams-bewuste meisjes. Eerst werd Lambert leidster van de Rozeknop in haar thuisstad, in 1932 gewestleidster en ondervoorzitster van de uitgesproken Vlaams-nationalistische Antwerpse gouw van de Vlaamsche Landsbond voor Rooms-Katholieke Vrouwen en Meisjes Ik Dien. Daar raakte ze doordrongen van het Groot-Nederlandse gedachtegoed.

In haar visie op pedagogie en jeugdwerking liet Lambert zich inspireren door haar stadgenoot Ernest Van der Hallen. Deze spilfiguur



Leden van de Lierse bond Rozeknop in jeugdherberg Watervoorst in Herentals, 1934. Line Lambert is de derde persoon van links. [ADVN, VFA2002]

binnen het Algemeen Katholiek Vlaamsch Studentenverbond (AKVS) manifesteerde zich vanaf de tweede helft van de jaren 1920 als een invloedrijk pleitbezorger voor een in romantisch-völkische zin herijkte jeugdbeweging naar het model van de Duitse *Wander-vögel* en *Quickborn*-beweging, met een nadruk op het katholieke aspect. Van der Hallens ideaal vond weerklank bij Lambert, die in de tweede helft van de jaren 1930 met haar meisjesgroepen de velden en bossen introk en in de frisse buitenlucht kampeerde. Een gezond lichaam en verbondenheid met de natuur golden als kernwaarden voor Lambert, naast kennis van de nationale letterkunde en schilderkunst. Ondertussen was Lambert in 1937 getrouwd met journalist en literatuurliehebber Jozef L. De Belder, die lid was van de Duitsch-Vlaamsche Arbeidsgemeenschap (DeVlag). Samen met hem koos Lambert tijdens de Tweede Wereldoorlog de kant van het nationaalsocialisme. Terwijl De Belder zich als gewestelijk secretaris in Gent met de DeVlag in de collaboratie stortte, werd ook zij lid van deze Groot-Germaanse organisatie. Hoewel Lambert zich in tegenstelling tot haar echtgenoot op de achtergrond hield, liet ook zij zich voorstaan op haar radicale Nieuwe Orde-overtuiging:



in 1942 publiceerde ze *Adel en schoonheid*, een brochure die werd uitgegeven bij de uitgeverij Volk en Staat met subsidies van de *Germanische Leitstelle*, een propaganda-afdeling voor buitenlandse Waffen SS-vrijwilligers. Lambert beschreef twee mogelijke roepingen voor de vrouw: het moederschap of "*als ongehuwde zich in de nationaal-socialistische beweging geheel ten dienste van anderen te stellen*".

Zelf koos Lambert voor de eerste optie. Ze was ondertussen moeder geworden van vier kinderen. Eind 1944 vluchtte het gezin samen met enkele andere DeVlag-leden naar Duitsland. Bij hun terugkeer in België werden zowel Lambert als De Belder gearresteerd en veroordeeld wegens collaboratie. Lambert bracht zeven maanden in gevangenschap door, tot december 1945, en verloor eind 1947 haar burgerrechten. De Belder was eerder dat jaar reeds veroordeeld tot tien jaar gevangenisstraf. Hij kwam in juni

Links: Omslag van Line Lamberts *Adel en schoonheid*, 1942. [ADV.N, VB4913]

Onder: Portret van Jet Jorssen, 1987. [ADV.N, VFA10468]

1948 vrij. Geconfronteerd met de vijandige houding van de plaatselijke bevolking trok het koppel in 1950 weg uit de Kempen. Lambert werd lerares in Gent en bouwde na de dood van haar echtgenoot in 1981 zelf aan een bescheiden literair oeuvre. In enkele van haar geschriften thematiseerde zij gevoelens van onrecht over de bestrafing van de collaboratie.



Apologeet van de collaboratie: Jet Jorssen (1919-1990)

Jet Jorssen kwam uit een Vlaamsgezinde familie en werd in 1939 tijdelijk lerares aan een lagere jongensschool. Het was rond die tijd dat de 20-jarige Jorssen het besluit nam om zich te engageren in de extremistische vleugel van de Vlaamse beweging. Ze werd lid van de Dietsch Opvoedkundige Beweging, een anti-Belgisch en racistisch verbond van Dietsgezinde leerkrachten. Bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog werkte Jorssen kort bij de rantsoeneringsdienst, maar in augustus 1940 viel haar oog op een advertentie in *Volk en Staat*: gehoor gevend aan een oproep van Alfons Wachtelaer stichtte ze in 1941 een meisjesafdeling van de Vlaamse

Jeugd, een uitgesproken nationaalsocialistische jeugdbeweging die was gemodelleerd naar de *Hitlerjugend*. Ze fungeerde er korte tijd als hoofdgouwleidster, tot de beweging na enkele maanden opging in de eenheidsbeweging Nationaal-Socialistische Jeugd Vlaanderen (NSJV). Door de sterke vertegenwoordiging van de aan het Vlaamsch Nationaal Verbond (VNV) gelieerde Dietsche Meisjesscharen (DMS) en hun focus op Groot-Nederland was de

nieuwe organisatie Jorssen niet radicaal genoeg. Zelf had ze zich ondertussen immers ontwikkeld tot een uitgesproken Groot-Germaanse aanhanger van de Nieuwe Orde. In 1943 sloot ze zich aan bij de DeVlag en engageerde ze zich als kampleidster bij de *Kinderlandverschickung*, een initiatief waarbij Vlaamse kinderen op vakantie gingen naar het Duitse platteland. Nadien werd ze onderwijzeres aan de Vlaamsche School in Antwerpen, die eveneens met de steun van de DeVlag was opgericht. Na de oorlog werd Jorssen veroordeeld tot enkele jaren gevangenisstraf, tot in 1948 haar genadeverzoek werd goedgekeurd. Een klein decennium later werd Jorssen zoals wel meer veroordeelde collaborateurs in haar burgerrechten hersteld, waardoor ze kon terugkeren naar het klaslokaal. Ondertussen verwierf ze enige bekendheid als schrijfster. Met romans als *Hotel voor vrouwen* (1961), deels gebaseerd op haar vlucht naar Hannover in 1944, en *Vrouwen aan het front* (1981) voegde Jorssen een vrouwelijk perspectief toe aan de stroom van apologetische collaboratieromans die decennialang de Vlaams-nationalistische oorlogsherinnering schraagden. Tot het einde van haar leven bleef ze zich in rechts-radicalen kringen bewegen.

De kunstenaressen en de geleerde: Cecilia (1912-2001) en Maria De Langhe (1910-1977)

De zussen Maria en Cecilia De Langhe koesterden beiden, net als hun broer Jef De Langhe, een fascinatie voor het opkomende fascisme in Europa. Cecilia, de jongste, was een vurig bewonderaarster van Verdinaso-leider Joris Van Severen. Ze tekende zijn portret in 1932 en werd niet veel later een van zijn minnaressen. In 1934 stelde Van Severen haar aan als leidster van het Verbond van Dinaso Vrouwen en Meisjes (Verdivro). Deze vrouwenorganisatie van het



Omslag van Jorssens' roman *De laatste dagen*, uitgegeven bij uitgeverij De Clauwaert in 1981. [ADVN, VB2668]

Verdinaso kende echter weinig succes; hoewel De Langhe overal in Vlaanderen afdelingen oprichtte en lezingen hield, telde het Verdivro op zijn hoogtepunt slechts om en bij de 300 leden. In tegenstelling tot andere organisaties had Verdivro ook geen eigen blad. Van Cecilia De Langhe zijn uit die periode bijgevolg weinig geschriften overgeleverd, een wervende oproep aan de Dietse vrouwen van morgen in *Hier Dinaso!* daargelaten. De Langhes affaire met het Verdinaso was, zij het intens, slechts van korte duur. In 1937 verbrak ze net zoals haar broer Jef alle banden, uit onvrede met de toenemende loyaal-Belgische koers die het Verdinaso sinds de zogenoemde Nieuwe Marsrichting in 1934 had ingezet. Cecilia, die intussen was getrouwd met Odo Spitaels, ex-lid van de Dinaso Militanten Orde, trok in 1938 naar Belgisch-Congo waar zij tot de jaren 1970 verbleef. Aldaar werd De Langhe actief als auteur: ze schreef poëzie en prozateksten, alsook enkele

opstellen voor het Vlaamsgezinde koloniale tijdschrift *Band*. Van haar fascinatie voor het fascisme was daarin nog weinig te merken.

Waar Cecilia liefhebberde in de kunsten, blonk haar oudere zus Maria uit als universitair. Ze behaalde in 1932 een doctorstitel in de politieke en sociale wetenschappen met haar proefschrift *De bedrijfsraden in Duitsland*. Drie jaar later publiceerde ze *De Italiaanse Stato Corporativo: De Italiaanse theoretici tegenover de fascistische werkelijkheid*. Bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog propageerde De Langhe in haar publicaties het Duitse nationaalsocialisme. Ze verzorgde een aantal teksten voor de rubriek 'Voor de vrouw' van Anita Borms op Zender Brussel. In diezelfde lijn publiceerde ze in juni 1942 in *De Vlag* haar stuk 'De wettelijke familiale politiek van den nationaal-socialistischen Deutschen staat',



welke mate gingen ze mee in de vermeend 'onvrouwelijke' en zogenaamd essentieel mannelijke geweldscultus van het nationaalsocialisme? En met welke (legitimerende) metaforen, verhalen en symbolen gaven ze vorm aan hun 'radicale' belevingswereld? Wordt vervolgd. **[Alix Van Nieuwenhuyze]**

Links: Cecilia De Langhe en Joris Van Severen bij Verdervro op kamp in Sint-Kruis-Male, augustus 1936. [ADV N, VFA1337]

Onder: Portretfoto van de familie De Langhe, ca. 1929. Van links naar rechts: Cecilia, Maria en Jozef De Langhe. [ADV N, VFA6672]

waarin ze haar lezers van de voordelen van gedwongen sterilisatie probeerde te overtuigen. Na de oorlog werd ze in 1946 veroordeeld tot een jaar gevangenis en uit haar burgerrechten ontzet. In 1947 trok De Langhe naar Zuid-Afrika, waar ze de resterende dertig jaar van haar leven onder de naam Maria J. C. de Reville carrière maakte als professor economie aan de universiteit van Stellenbosch.

Tot slot

De hierboven geschetste portretten vormen veeleer een startschot dan een eindpunt. Op grond van collaboratiedossiers, en de literaire fictie van onder andere Jet Jorssen hoop ik verder inzicht te verwerven in de extremistische radicaliseringsprocessen die deze en andere Vlaamsgezinde vrouwen doormaakten. Hoe rijmde ze hun engagement met de traditionele (moeder)rol die hun doorgaans werd voorgeschreven? In

Bronnen bij deze bijdrage: ADVN AC68 - Archief De Belder-Lambert; L. Lambert, *Adel en schoonheid*, Antwerpen, 1942; S. Jans, De Dietse Meisjesscharen (1940-1944) en hun 'aanlokkelijke taak, ons volk al spelend en zingend terug te voeren naar de klare bronnen van zijn eigen aard' deel I & II, in: *WT*, jg. 61, 2002, nr. 3, pp. 87-106 & 131-150; M. Van Ginderachter, "Dragen en baren willen we" of "Wij zijn zelf mans genoeg"? De ambivalente verhouding tussen vrouwen en het Vlaams-nationalisme tijdens het Interbellum, in: *Revue Belge de philologie et d'histoire*, jg. 80, 2002, nr. 2, pp. 531-561; M. Van Ginderachter, "Ik dien!" en andere goede voornemens. Vrouwen en Vlaams-nationalisme tijdens het Interbellum, in: *Verslagen van het R.U.G.-Centrum voor Genderstudies*, jg. 11, 2002, pp. 19-28; F. Van Campenhout, *Vrouwen in de Vlaamse beweging*, Kortrijk, 2005; P.J. Verstraete, "In geestdrift en liefde": Cecilia De Langhe, in: *Jaarboek Joris van Severen*, vol. 15, 2011, pp. 123-140; N. Bracke & L. Lefranc, *Vrouwenbeweging*, op: *Encyclopedie van de Vlaamse beweging*, 2024, <https://encyclopedievlaamsebeweging.be/nl/vrouwenbeweging>; L. Vos, *Katholieke Vlaamse Meisjesbeweging*, op: *Encyclopedie van de Vlaamse beweging*, 2024, <https://encyclopedievlaamsebeweging.be/nl/katholieke-vlaamse-meisjesbeweging>.

